

"מעריב":

הקלפיות הניסיוניות חזו את המהפך

יעקב ארז

בשבוע האחרון של מאי, התחלנו בשורת דיונים על עתון יום הבחירות. כבסיס לתיכנון, שימשו עתוני הבחירות של "מעריב" בעבר. נעשתה אז חלוקה בין עמודי החדשות של העיתון – שהוקדשו לסיקור שוטף הכולל סיפורי צבע, פרשנויות וסקירות – לבין התוספת היומית שהוקצתה כולה לפירוט תוצאות הבחירות ביישובים ובמגזרים השונים. בדיונים השתתפו עופר נמרודי, העורך האחראי, דן מרגלית, עורך "מעריב", יעקב כפיר, המנכ"ל, יוסי נתיב, מנהל הייצור, אבי בטלהיים ואני. החלטנו להמשיך את מסורת הסיקור הנרחב כדי שכל אורח יוכל לדעת מה היה שיעור המצביעים למפלגות השונות במקום מגוריו, החל במצפה הקטן בגליל ועד תל אביב. לפיכך החלטנו להקדיש את קונטרס החדשות הכולל 16 עמודים, לסיקור יום הבחירות ובעיקר לתגובות. קבענו גם, שעמודי הפתיחה ייפתחו כמובן במנצחים והעמודים האחרים יוקדשו למפסידים ולשאר המפלגות. התיכנון התמקד בסיפורי צבע, ניתוח תוצאות הבחירות, אפשרויות הקואליציה העתידה ובזוטות מיום הבחירות.

את הקונטרס השני של העתון הוחלט להקדיש לפירוט התוצאות על פי מגזרי האוכלוסיה השונים. כאשר פירוט זה ילווה בתצלומים ובסיפורי זוטות. את הקונטרס השלישי והרביעי התכוונו להקדיש לתוספות היומיות, לספורט ולכלכלה.

"תוכנית ה־1 בינוי"

הבעיה הראשונה שניצבה בפנינו, היתה שעת סגירת העתון. מאז עבר "מעריב" לפורמט החדש והצבעוני, נעשית הדפסת העתון במכונה החדשה, המוצבת בדפוס לזין אפשטיין בבת ים. בגלל אילוצים טכניים, הוקדמה שעת הסגירה ל־1 בלילה. היה ברור לנו, שבשעת סגירה זאת לא נוכל לקלוט תוצאות משמעותיות של אזורי הארץ השונים ומגוון מגזרי האוכלוסיה. באחת הישיבות נקבע, שאבי בטלהיים, יעקב כפיר ויוסי נתיב יכדקו עם חברת המחשבים מל"ם, שריכזה את תוצאות הבחירות עבור ועדת הבחירות המרכזית, את האפשרות לקבל את התוצאות המפורטות מן המחשב שלה כפי

במאי 1992, כחודש וחצי לפני הבחירות לכנסת ה־13, ביקשנו במערכת החדשות של "מעריב", לפתח יוזמה שתיתן לנו אינדיקציה על הלך הרוח בקרב ציבור הבוחרים. בדקנו אפשרויות שונות ולבסוף החלטנו לפרוס קלפיות ניסיוניות של "מעריב" אשר יפוזרו מדי פעם באתרים שונים לבדוק את מגמת ההצבעה של מגזרים שונים בציבור הישראלי. מינינו צוות של שמונה כתבים ואנשי מערכת, אשר יאישו ארבע קלפיות ניסיוניות. על הצוות הופקד אבי בטלהיים, שהיה באותה עת אחראי על תחקירים מיוחדים. המגזר הראשון, שאת מגמות ההצבעה שלו ביקשנו לבדוק, היה צה"ל. מאחר ולא ניתן, כמובן, לפרוס קלפיות ניסיוניות במחנות צה"ל בחרנו את מגרשי החניה של היכל הספורט המשמשים מדי יום ראשון, לאחר חופשת השבת, כמרכז תחנות ההסעה של חיילים לבסיסייהם המרוחקים.

חששנו שלא תהיה היענות מספקת של החיילים אבל הופתענו לטובה.

ב־23 במאי, כשהוצגו במקום ארבע הקלפיות הניסיוניות, התברר כי החיילים הרבים שעברו במקום בדרכם לבסיסים, גילו רצון טוב ורוכם שיתפו פעולה.

לקלפיות הניסיוניות שולשלו 946 פתקים. התוצאות הראשונות הדהימו אותנו. בקרב החיילים, שמרביתם משרתים ביחידות קרביות, זכתה העבודה ב־31 אחוזים, מר"צ ב־21 אחוזים והליכוד בכ־17.5 אחוזים מכלל הקולות. על פי הקלפיות שלנו, היה למפלגות השמאל רוב חוסם של 62 מנדטים.

היה ברור לנו, שציבור זה של בוחרים אמנם אינו מייצג את כלל ציבור המצביעים בישראל, אולם ריח המהפך הורגש באוויר. התחלנו לחשוב על אפשרות סבירה של מהפך. במטה מפלגת העבודה התלהבו מן התוצאות של הקלפיות הניסיוניות; בליכוד, לעומת זאת, אמרו שמרבית המצביעים משרתים ביחידות קרביות ולכן אינם מייצגים את כלל הציבור הצה"לי. אמנם הקלפיות הניסיוניות של "מעריב" לא היו מדגמיות ולא בוצעו על פי חוקי הסטטיסטיקה, אבל קיבלנו מהן אינדיקציה על המגמות הצפויות.

מפלגת העולים דע ב-9 מנדטים ומפלגות הימין הקטנות ב-11 מנדטים. בסקר מקביל שפירסם "מעריב" ביום שישי, ה-29 במאי, הצביעו חנוך ורפי סמית על יתרון גדול של העבודה. על פי הסקר הזה, אילו היו הבחירות נערכות במחצית השנייה של חודש מאי היתה מפלגת העבודה זוכה ב-36 אחוזים, הליכוד — ב-27 אחוזים, מר"צ — ב-10 אחוזים והמפד"ל ב-4 אחוזים.

במהלך השבועות שקדמו לבחירות התרשמנו יותר ויותר שאנו עומדים בפתחו של מהפך פוליטי. להתרשמות הזו היתה הפעם חשיבות טכנית ומקצועית. קבענו מראש, שאם סקר הבחירות של הטלוויזיה, שישודר כליל הבחירות בשעה 10 בלילה, יצביע על מהפך, נקדים את שעת הסגירה. ממל"ם נמסר לנו כי בשעה אחת או שתיים בלילה לא נוכל לקבל תוצאות סופיות של מקומות היישוב הגדולים. לאור זאת החלטנו, שמהפך פוליטי — אם אמנם

שעשינו בבחירות לכנסת ה-12. כמגיעים עם מל"ם נקבע, שנוכל לקבל בכל שעה את אחוזי ההצבעה במקומות השונים. לפיכך רחינו את שעת סגירת העתון וקבענו שתהיה בין שתיים לשלוש בלילה.

במהלך החודש שקדם לבחירות הורחב סיקור המפלגות בעמודי החדשות של העתון, נערכו הבחירות בקלפיות הניסיוניות והוזמנו סקרים שבועיים מחברת הסקרים של חנוך ורפי סמית.

היעד השני לקלפיות "מעריב", בסוף מאי, היו ריכוזי עולים. ארבע הקלפיות הוצבו ליד בנייני משרד הקליטה בתל אביב, באולפנים לעברית, וכן ברחובות, שם התרכזו עולים ל"יום כיף". 581 עולים חדשים מברית המועצות נטלו חלק במדגם הניסיוני הזה וגם הפעם הצביעו התוצאות על נצחון גורף לעבודה. מפלגה זו זכתה ב-56 מנדטים, מר"צ ב-14 מנדטים, הליכוד ב-18 מנדטים,

התוצאות שהושגו בקלפיות הניסיוניות צפו פעם אחר פעם שצפוי מהפך

4. צוות האזנה לטלוויזיה ולרדיו. עפר שלח יצפה כל הערב בטלוויזיה, יעביר דיווחים במידת הצורך ויכתוב "אמש בטלוויזיה". ישראל רוזנבלט יאזין כל הערב לקול ישראל, יעביר דיווחים במידת הצורך ויכתוב "אמש ברדיו". רינת קליין תאזין כל הערב לגלי צה"ל, תעביר דיווחים במידת הצורך ותכתוב "אמש ברדיו".

5. צוות עריכה. רפי מן — ראש הדסק; יוסי ולטר — ריכוז ודחיפה [פירוט שאר העורכים — בהמשך, וכן בהמשך — נושאי מחשבים, מינהלות, טלפון, פלאפון, ארכיון וכדומה].

באותה עת הכינו רכזי הכתבים תוכנית משימות שהתמקדה בעיקר בחלוקת המשימות ליום הבחירות. נקבע שכל אחד מן הכתבים יעביר במהלך יום הבחירות סיפורי צבע קצרים לטורי הפיקנטריה בנוסף למשימה המרכזית שלו.

ליווי צמוד לרבין ושמיד

בשבוע הראשון של יוני סוכמו סדרי שידור נתוני ההצבעה מן המחשב של מל"ם ל"מעריב". מחלקת המחשב שלנו נערכה לקליטת נתונים אלה ולתרגומם המיידים ליריעות ברומייד על פי תכנון מוקדם של עמודי הקונטרס השני.

נקבע, כי כדי להרוויח זמן, יורדו הנתונים ממחלקת המחשב ויודבקו בעמודים השונים כאשר ניתן יהיה לבצע תיכנון גמיש באמצעות טורי הנתונים.

קלפיות "מעריב" הוצבו בשבוע הראשון של יוני בשלוש שכונות בגוש דן: פרדס כץ, שכונת התקווה ונווה שרת. 908 מצביעים נטלו חלק בהצבעה הניסיונית והתוצאות היו: 45.3 אחוזים לליכוד, 23.2 אחוזים לעבודה, 5.7 אחוזים לש"ס, 4.7 אחוזים לצומת ו-4.4 אחוזים לפיקנטרי. לכאורה היה זה נצחון גדול של הליכוד, אבל דווקא במטה הבחירות של מפלגת העבודה היו מרוצים מן התוצאות, משום שמהן ניתן ללמוד, לדעת אנשי העבודה, ששיעור המצביעים עבור מפלגה זו עולה גם בשכונות.

בשבוע השני של יוני מיקמנו את הקלפיות שלנו בפתח איצטדיון רמת גן, לפני משחק גביע המדינה בכדורגל. 1,100 אוהדי כדורגל הצביעו בארבע הקלפיות. נימנו 379 פתקי עבודה (למעלה מ-34 אחוזים), 368 פתקי ליכוד (33.4 אחוזים), מר"צ 7 אחוזים, מולדת 7 אחוזים, צומת 6 אחוזים. בסקר של חנוך ורפי סמית באותו שבוע נקבע: עבודה — 35 אחוזים, ליכוד — 27 אחוזים, מר"צ — 9 אחוזים.

כשבוע לפני ה-23 ביוני הוכנה תוכנית מפורטת שעל פיה פעלנו לפני יום הבחירות ובמהלכו. בדיון השתתפו רכזי הכתבים יורם אבגר ויוסף ולטר, אבי בטלהיים ואני, ובעקבותיו עיבד יורם אבגר את תוכנית העבודה המעשית, שחלו בה שינויים מסויימים בהשוואה לתוכנית מה-1 ביוני. נקבעו בה פריסת הכתבים, תפקידים מיוחדים, מבנה הקונטרסים של העתון למחרת הבחירות, ומשימות שיוטלו על צוותים מיוחדים. כך למשל נקבע, שסימה קדמון תהיה צמודה ליצחק רבין מסוף השבוע 19/20 ביוני ועד למחרת הבחירות, ה-24 ביוני, ומיכל קפרא תלווה באופן דומה את יצחק שמיר.

יהיה — מאפיל כמוכן על פירוט גבוה של שיעורי מצביעים ויחייב אותנו להקדים את שעת הסגירה כדי שנוכל לצאת בזמן עם הבשורה העיקרית של יום הבחירות.

סיכום הדיונים מצא את ביטויו בתוכנית מפורטת שנתבססה על תוכניות שהיו במערכות הבחירות בשנים הקודמות. להלן התוכנית הראשונה [בסוגריים מרובעים — חלקים מהתוכנית שלא מתפרסמים כאן].

1.6.92

הנדון: מבצע יום הבחירות, 23.6.92

א. מבנה עתון יום ד': 24.6.92.

קונטרס א' — סיקור עשיר ומלא של יום הבחירות, מלווה בסיפורי צבע, ראיונות, צילומי ענק, פרשנויות ויומן מעריב (פירוט חלוקת העמודים יבוא בהמשך).

קונטרס ב' — התוצאות. כל התוצאות, נכון לשעת סגירת העתון, בחלוקה לשבע קבוצות: ערים, מועצות מקומיות, כפרים, מושבים, קיבוצים, ערכים (כולל דרוזים וברואים) ושטחים (רמת הגולן, יהודה ושומרון וחבל עזה). התוצאות יהיו במספרים מוחלטים ובאחוזים, וכן בהשוואה לאלו שהושגו באותו מקום בבחירות הקודמות ב-1988. ליד התוצאות ימוקמו גראפים, חלקם בצבע (מקינטוש), להמחשת התוצאות. גם בחלק הזה נמקם תמונות רבות מיום הבחירות (פירוט חלוקת העמודים יבוא בהמשך).

קונטרס ג' — היום (הכל לבד מענייני הבחירות).

קונטרס ד' — כלכלה וספורט ביחד.

ב. שעת סגירת העתון. צריך להחליט אם להוציא שתי מהדורות, או לאחר את ההדפסה.

ג. סיקור בשטח:

למרות שנקבל את התוצאות ישירות ממחשב מל"ם, יוצבו 17 כתבים ב-17 ועדות הבחירות האזוריות. שם יסוכמו התוצאות, ובשעות המאוחרות, לפני הסגירה, ייתכן שהכתבים יוכלו להקדים את המחשב, ולהעביר אלינו כרגע האחרון תוצאה מעודכנת יותר [להלן שמות הכתבים והמקומות שבהם יוצבו].

ד. הטיפול בחומר במערכת:

1. יעקב ארז ואבי בטלהיים אחראים על מבצע יום הבחירות.
2. צוות מיון ושליטה. אל צוות זה יורמו התוצאות. בידי תהיה רשימה מעודכנת של היישובים השונים, וכל ישוב שידווח על תוצאת הבחירות, יימחק מן הרשימה. הצוות ימוקם באולם מדור הספורט, יהיה אחראי על שליטה שוטפת בורירת החומר, ויעביר דיווחים והתראות על עיכובים ובעיות. בראש הצוות יעמוד עודד גרנות, ואיתו מאיר בלייך ויורם אבגר.

3. צוות ניתוח התוצאות. צוות זה יערוך סיכומים וניתוחים לפי הסקטורים השונים, תוך השוואות לבחירות הקודמות. בראש הצוות יעמוד דן מרגלית, ואיתו אברהם תירוש ודוד לנדאו.

במשדרי מל"ם, אליהם הועברו תוצאות הבחירות בשביל ועדת הבחירות המרכזית

יום הבחירות

רפי מן, ראש דסק החדשות בערב יום הבחירות, מספר: "ביום הבחירות המתנו יחד עם כל אזרחי ישראל למישרר הטלוויזיה בשעה עשר בלילה. תוצאות מדגם הטלוויזיה היו מקור המידע הראשון שעמד לרשות המערכת בשעות הראשונות של הלילה, ומניסיון מערכות בחירות קודמות ברור היה כי ניתן להסתמך עליו כתחזית אמינה לתוצאות קלפיות האמת."

כל הכתבים היו פרוסים בשטח, כמתוכנן. בדסק החדשות היה על העורכים להתמודד עם נתונים שלא ניתן לכללם בתוכנית המוקדמת. מתוך 16 עמודי החדשות, "נלקחו" שניים על ידי מחלקת המודעות, לאחר שנרכשו בכסף מלא על ידי שתי חברות גדולות. אחד הבנקים ביקש לשמור עבורו עמוד נוסף, שרק בשעה מאוחרת יותר יוחלט אם יפרסם בו מודעת ענק. פירוש הדבר: פחות שטח לידיעות וכתבות. מצוקת המקום, שהיתה לבעיה קשה מאז עבר "מעריב" מעמודיו הגדולים לתבנית ה"טבלואיד", החריפה אפוא עוד יותר.

תוכנית מעודכנת לגיליון הוכנה בשעות הבוקר על ידי רכז הכתבים, יורם אבגד, ושימשה בסיס לעבודתי כראש דסק ולעבודתם של עורכי הלילה. בהתאם לקלישאה השחוקה "כל תוכנית היא בסיס לשינויים", שוב הוכנסו תיקונים בחלוקה המתוכננת של העמודים בקונטרס החדשות.

מעט לפני עשר בלילה, לאחר שעות ארוכות של המתנה מורטת עצבים, גבר המתח במערכת. כולם נצמדו אל מרקעי הטלוויזיה בציפייה למוצא פיו של חיים יבין: תוצאות המדגם שהיו עבור כל עם ישראל נקודת סיום למערכת בחירות מייגעת, היו עבור אנשי

המערכת יריית זינוק לארבע שעות של עבודה תחת לחץ בלתי פוסק.

כאשר הכריז חיים יבין על "מהפך 92", והצטיירו לראשונה תבוסת הליכוד ומחיקת התחייה, נצחון העבודה וזינוקה המטאורי של צומת, ניתן היה להתחיל לשבח את הדיווחים השונים בעמודי העתון. הוחלט כי העמוד הראשון יהיה במתכונת גדולה של יום שישי. ברור היה כי עמוד 3 יוקדש לדיווח ה"צבע" של סימה קדמון ממטה העבודה, ולמידע מעודכן שתעביר משם הדס מנור. לעבודה יוקדשו גם העמודים 4 ו-5.

לתבוסת הליכוד הוקדשו העמודים 6 ו-8. הנצחון של צומת ומר"צ שובץ בעמוד 9, והמהלומות לתחייה, מודעי והמפלגות שלא עברו את אחוז החסימה, בעמוד 11. החרדים והמפד"ל קיבלו את עמוד 13, ועמוד 15 הוקדש לביקורות הרדיו והטלוויזיה ולדיווחים שוטפים על מהלך יום הבחירות. נקבע כי עמוד 2, שנועד תחילה לפרשנויות, יופנה לתגובות ולסיפור המגעים שלאחר התוצאות, כצעד להרכבת הממשלה החדשה. הפרשנויות הועברו לעמוד 4.

כל הידיעות על מהלך ההצבעה וסיפורי הצבע של יום הבחירות — שנדחקו עתה מראש סדר העדיפות בשל תוצאות הבחירות — שולבו לצד דיווח התוצאות בקונטרס השני של העתון.

בשעות כאלה של לחץ ומתח — שם המשחק הוא תיאום וארגון: כדי לעמוד בלוח הזמנים הצפוף יש להגיע לתיאום מרבי עם הכתבים בשטח, ולתכנן באמצעות צוות הגרפיקאים משבצות מוכנות שאליהן ייכנסו הדיווחים, יחד עם התמונות המתוכננות לכל עמוד ועמוד. כל אחד מן הכתבים קיבל מיד הוראה מרְכָז הכתבים, יוסי ולטר, לגבי מספר המילים שעליו לכתוב.

רבין, בגדול

הדיווח על מטה העבודה הגיע כמעט ברגע האחרון: הציפיה לבואו של יצחק רבין מרטה עצבים. סימה קדמון העבירה חלק ראשון מסיפור הצבע, אבל המתנה להמשך. היא תיארה את האווירה ברגע שנודעו התוצאות בטלוויזיה: "שבע הקומות של מלון דן בתל-אביב התרוממו באוויר... הריחוק המקודש בדרך כלל בין התקשורת לפעילים, שבימים האחרונים הלך וניטשטש, חצה אתמול את כל הקווים. פעילים, עסקנים, פוליטיקאים ואנשי תקשורת כולם מתחבקים, מתנשקים, בוכים." הדיווח קיבל את הכותרת "מחול הנצחון".

יעיזבו של העמוד הראשון נקבע בשעה מוקדמת יחסית. אמנון אברמוביץ' התבקש לכתוב קטע תגובה ופרשנות קצר. פרט לכך לא כלל העמוד טקסט, אלא צילום גדול של רבין, וכותרת ברקע כחול. המחשבה הראשונה היתה להכתיר את העמוד ב"מהפך '92", תוך שימוש באותו מטבע לשון של "מהפך '77". אבל לאחר דיון ממושך, בהשתתפות בכירי העורכים, החליט העורך דן מרגלית על "רבין" בגדול.

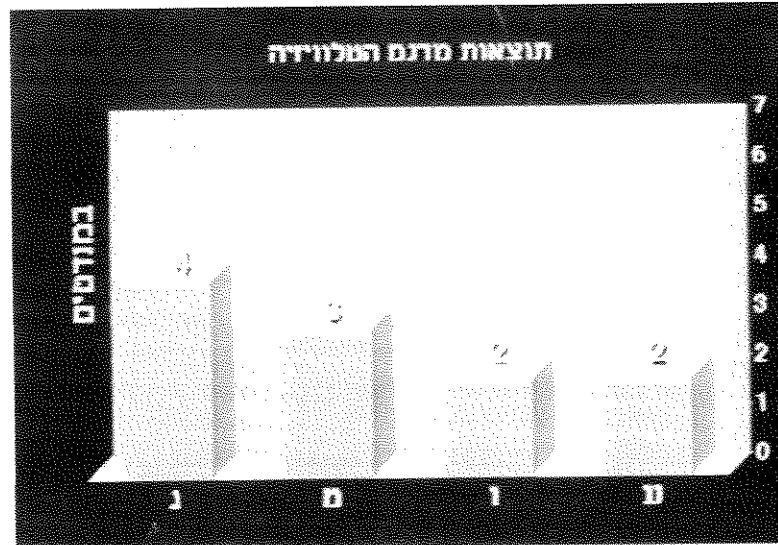
בתוך לחץ העבודה היה מי שהספיק להרהר באירוניה ההיסטורית: מרגלית היה האיש שחשף את חשבון הדולרים של לאה רבין בווינגטון, גילוי שהחיש את נפילת המערך ב-1977. עכשיו, כעורך "מעריב", הוא עמד על כך שהסיפור הגדול של הבחירות הוא נצחוננו האישי של רבין, במערכת בחירות שהתמקדה באישיותו ובכישוריו. "מהפך '92" באדום הוצמד באלכסון ל"רבין". עד לסגירת המהדורה הראשונה נותר רק להמתין לתמונתו של המנצח, וכאשר זו הגיעה, ניתן היה לשלוח את העמוד הראשון לדפוס, מעט אחר שתיים לפנות בוקר.

מיד לאחר המהדורה הראשונה הוחל בתכנון מהדורה שנייה: התברר כי רק מעט דברים השתנו מאז סגירת המהדורה הראשונה. הוכנסו עדכונים מעטים, אבל ברור היה, כי עד שיגיע העתון לדוכנים בשעות הבוקר כבר יכשרו הרדיו והטלוויזיה על תוצאות מעודכנות עוד יותר — ובכך אין העתון יכול או רוצה להתחרות מדי שעה. בבוקר כזה צריך הקורא לקבל מן העתון, לצד המידע המדויק, פרשנויות, דיווחי צבע וכתבות שישלימו את התמונה שקיבל מעל מרקע הטלוויזיה.

ניצלנו את המהדורה השנייה לחיתוך שונה של תמונת רבין בעמוד הראשון, ולהוספת עוד פרטים לדיווחה של הדס מנור מהעבודה "תופרים חליפות ומתחילים במגעים". כותרת המשנה לידיעה הוכיחה עצמה לאחר שבועות ספורים כמדויקת: "הערכה: רבין יקח לעצמו גם את תיק הבטחון ויציע לפרס להיות שר החוץ או האוצר".

זמן קצר אחרי שנודעו התוצאות החלו להגיע למערכת הצילומים הראשונים, למיונו של עורך הצילומים, שמואל רחמני: ראובן קסטרו ואלי דסה הנציחו את שמחת הנצחון במפלגת העבודה, את פתיחת בקבוקי השמפניה והחיבוקים. מן הליכוד הביא נאור רהב את מראה פניו העגמומי של יצחק שמיר, ראש הממשלה המובס, הצופה בתוצאות מדגם הטלוויזיה. יוסי אלוני צילם את אהוד אולמרט כוסס ציפורניים ואת דוד מגן מנגב, אולי, דמעה בזווית העין. ליהיא לפיד הביאה צילום של גאולה כהן מוחה דמעה או זיעה. לפי שעה לא היה בידינו צילום לעמוד הראשון, והיה ברור לנו כי כאן יתנהל מירוץ נגד הזמן, שכן יצחק רבין לא מיהר להגיע למטה העבודה במלון "דן" בטרם התברר בדיוק היקף המהפך.

תוצאות המדגם לגבי המפלגות הקטנות

כאשר החל החומר לזרום למערכת כבר היינו קרובים מאוד לשעת הסגירה, בעיקר של עמודי הצבע.

המשכתבים הספיקו לתת ליטוש אחרון לדיווחי הכתבים, ועורכי העמודים בחרו את הכותרות. מיכל קפרא דיווחה על יצחק שמיר מול המרקע, ואחר כך עברה ל"מצודת זאב". דיווחה קיבל את הכותרת "המשפחה המובסת". שתי מילים טעונות אסוציאציות מובנות. לדיווח של נילי פרידלנדר ממטה צומת נתנו את הכותרת: "דפול ועוד המישה אלמונים נכנסים לכנסת בגדול". רק אחר כך התברר לנו כי מדובר בשבעה אלמונים, לא בחמישה.